

CĒĻŅSAKARĪBAS NOZĪME UN RADĪTĀ KAITĒJUMA IZVĒRTĒŠANA SODA VEIDA NOTEIKŠANĀ UN ATBRĪVOŠANĀ NO SODA

RELEVANCE OF CAUSAL RELATIONSHIP AND ASSESSMENT OF HARM IN DETERMINATION AND REMISSION OF PENALTY

Evija Vīnkalna, Mg. soc.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras lektore

Summary

Causal relationship as a link between the offence (act or failure to act) and the following (in terms of time) harmful consequences is the confirmed feature of material criminal offences' *corpus delicti*. Nevertheless, causal relationship can have a significance also in cases when legislator has included in the Criminal Law regulations, indicating evaluation of harm caused, for example, the Criminal Law Section 46 paragraph 2, where the harm caused has to be taken into account in determination of penalty, as well as Section 58, paragraph 1, where the harm caused has to be taken into account in release from punishment during evaluation that aspires to determine whether the criminal offence has not caused harm that would warrant the application of a criminal penalty.

The article draws attention to the evaluation of caused harm in substantiation for determining the type of punishment and release from punishment.

Atslēgvārdi: cēloņsakarība, kaitējums, Krimināllikums, soda noteikšana

Keywords: causal relationship, harm, the Criminal Law, determination of penalty

Ievads

Cēloņsakarība kā objektīvā saikne starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un to radītajām laika ziņā sekojošām kaitīgajām sekām (kur darbība vai bezdarbība sagatavo un nosaka seku iestāšanās iespēju un ir galvenais noteicošais faktors, kas neizbēgami radījis kaitīgās sekas)¹ atzīta par materiālo noziedzīgo nodarījumu sastāvu pazīmi. Raksta mērķis ir, pievēršoties cēloņsakarības nozīmei arī tajos gadījumos, kad likumdevējs Krimināllikuma² normās ietvēris norādi uz radītā kaitējuma izvērtēšanu, vērst uzmanību radītā kaitējuma

¹ Sk., piemēram: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). 2. papild. izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 64. lpp.

² Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [27.02.2020. red.].

izvērtējumam soda veida noteikšanas un personas atbrīvošanas no soda pamatojumā. Sašaurinot pētījuma robežas, analizēta pēdējo gadu prakse par noziedzīgiem nodarījumiem tautsaimniecībā – par nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem (Krimināllikuma 193. pants) un par izvairīšanos no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas (Krimināllikuma 218. pants).

Cēloņsakarības un radītā kaitējuma izpratnes

Cēloņsakarība un kaitīgās sekas Latvijas krimināltiesībās atzītas par materiālo noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm. Šajā aspektā nav pamata paplašināt cēloņsakarības un kaitīgo seku kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju noteikšanas nepieciešamību, pamatoti atzīstot, ka tās ir materiālo sastāvu pamatpazīmes jeb obligātās pazīmes, tādējādi arī materiālos noziedzīgu nodarījumu sastāvus nošķirot no formāliem un nošķeltiem. Tomēr cēloņsakarībai var būt nozīme arī tajos gadījumos, kad likumdevējs Krimināllikuma normās ietvēris norādi uz radītā kaitējuma izvērtēšanu,³ piemēram, Krimināllikuma 46. panta otrajā daļā, kur kaitējums ņemams vērā, nosakot soda veidu; Krimināllikuma 58. panta pirmajā daļā – lemjot jautājumu par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, izvērtējot, ka ar noziedzīgu nodarījumu radītais kaitējums nav tāds, lai vajadzētu piespiest kriminālsodu, nosacīti notiesājot (saskaņā ar Krimināllikuma 55. panta pirmajā daļā noteikto), kā arī citos gadījumos.

Pamatojot cēloņsakarības konstatēšanas nepieciešamību kaitējuma izvērtēšanā iepriekš minētajos gadījumos, jānorāda, ka, vērtējot ar noziedzīgu nodarījumu radīto kaitējumu plašākā nozīmē, katrs nodarījums objektīvi atstāj noteiktas sekas ārējā pasaulē, kas izpaužas noteiktu ar Krimināllikumu aizsargātu interešu apdraudējumā. Krimināltiesību doktrīnā pamatoti atzīts, ka šādas kaitīgās sekas var izpausties gan kā kaitējums, kurš pakļaujas izvērtēšanai un salīdzinājumam, piemēram, fizisks kaitējums, materiāls zaudējums (kas raksturīgs materiāliem noziedzīgu nodarījumu sastāviem), gan morāla, politiska vai organizatoriska u. tml. rakstura kaitējums, nesaistot to ar kādu konkrētu seku iestāšanos, ko būtu iespējams izteikt salīdzināmās vienībās⁴ (raksturīgs formāliem, kā arī nošķeltiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem).

Jāatzīst, ka ne vienmēr pastāvējusi vienota izpratne, vai kaitējums iespējams jebkura noziedzīga nodarījuma sastāva gadījumā, ņemot vērā tā konstruktīvās īpatnības (materiāls, formāls, nošķelts). Ir izteikts gan atzinums, ka kaitējums iespējams tikai materiālos noziedzīgu nodarījumu sastāvos,⁵ gan pamatota

³ Музыка А. А., Багиров С. Р. Учение о причинной связи в уголовном праве: пробелы традиционного подхода. Противодействие преступности: уголовно – правовые, криминологические и уголовно – исполнительные аспекты. Материалы III Российского Конгресса уголовного права. Москва: Издательство Проспект, 2008, с. 635–637; Винкална Э. Вред, его значение в определении наказания. Противодействие преступности: уголовно – правовые, криминологические и уголовно – исполнительные аспекты. Материалы III Российского Конгресса уголовного права. Москва: Издательство Проспект, 2008, с. 582–583.

⁴ Krastiņš U., Liholaja V. 2018, 47.–48., 196.–197. lpp.; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. 3. papild. izd. Zinātniskais redaktors prof. U. Krastiņš. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 62., 83., 123.–126. lpp.

⁵ Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 29.08.2002. rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKK-322/01. Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturasnolemumi-arhivs [aplūkots 10.03.2020.].

norāde, ka nav izslēdzama radītā kaitējuma izvērtēšana arī noziedzīgos nodarījumos ar nošķeltu vai formālu sastāvu.⁶ Vērtējot pēdējos gados paustās atziņas, secināms, ka jautājums vairs nav uzskatāms par diskutablu, atzīstot, ka ikviens nodarījums rada kaitējumu ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm.⁷ Arī pētītajos tiesu nolēmumos vērojams, ka formāla noziedzīga nodarījuma sastāva gadījumā tiek norādīts uz radīto kaitējumu (Krimināllikuma 193. panta ietvaros – daļā par sveša maksāšanas līdzekļa nolaupīšanu, kas ir pabeigta ar darbības izdarīšanas brīdi neatkarīgi no sekām, kādas iestājušās tās rezultātā).⁸ Pie tam radītā kaitējuma apmērs palīdz novērtēt arī nodarījuma raksturu (cik smags pēc klasifikācijas ir noziedzīgais nodarījums, tā izdarīšanas apstākļus, personas lomu nodarījumā u. c.), kā arī konkrētā nodarījuma kaitīgumu.

No iepriekš minētā secināms, ka likumdevēja prasība vērtēt radīto kaitējumu gan soda veida noteikšanā, gan atbrīvošanā no kriminālatbildības un soda attiecināma uz jebkuru sastāvu tā konstruktīvo īpatnību ziņā.

Radītā kaitējuma izvērtēšana soda veida noteikšanā

Veiktā pētījuma rezultātā secināms, ka visai bieži taisīti saīsinātie spriedumi, kuri nesatur pamatojumu par soda veida (un mēra) izvēli (atbilstoši Kriminālprocesa likuma 530. pantam saīsinātajā spriedumā nav jāietver motīvu daļa, kas ietvertu arī motīvus par konkrētā soda piemērošanu), kā arī izmantota iespēja slēgt vienošanos par vainas atzīšanu un sodu⁹ (atbilstoši Kriminālprocesa likuma 539. pantam tiesnesis vērtē noslēgtās vienošanās paredzēto soda veidu tikai tad, ja konstatē, ka izraudzītais sods nav samērīgs ar izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu). Pārsvārā¹⁰ spriedumi satur norādi, ka tiesa apstiprina prokurora vienošanos par vainas atzīšanu un sodu, piespriežot tajā norādīto sodu un atzīstot, ka noslēgtā vienošanās ir pamatota un atbilst

⁶ Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, 2006, Nr. 49. Pieejams: juristavards.lv [aplūkots 10.03.2020.].; Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances sodu piemērošanas prakse. Apstiprināts ar Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces 01.07.2008. lēmumu. 2007/2008, 54. lpp. Pieejams: at.gov.lv/lvjudikatura [aplūkots 10.03.2020.].

⁷ Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 19.09.2014. lēmumā pamatoti atzīta arī radītā kaitējuma izvērtēšana, nosakot sodu formālos sastāvos un norādot, "ja izdarītais noziedzīgais nodarījums ir ar formālu sastāvu, tas nenozīmē, ka kaitējums netiek nodarīts vispār, ņemot vērā Krimināllikuma 6. panta pirmajā daļā noteikto, ka par noziedzīgu nodarījumu atzīstams ar nodomu (tiši) vai aiz neuzmanības izdarīts kaitīgs nodarījums, tāpēc atbilstoši Krimināllikuma 46. panta otrajai daļai jāizvērtē radītais kaitējums". Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 19.09.2014. lēmums lietā Nr. SKK-417/2014. Pieejams: at.gov.lv/lvjudikatura/judikaturasnolemumi-arhivs [aplūkots 10.03.2020.].

⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļā). 2. papild. izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 109. lpp.

⁹ Uz to, ka šādas iespējas tiek izmantotas visai bieži, savā pētījumā norāda arī prof. V. Liholaja. Sk.: Liholaja V. Ieskats sodu piemērošanas praksē. Jurista Vārds, 2020, Nr. 6. Pieejams: juristavards.lv [aplūkots 10.03.2020.].

¹⁰ Piemēram, arī norādīts, ka tiesa apstiprina apsūdzētā un prokurora noslēgto vienošanos, kāds sods par katru no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem piespriežams, spriedumā nekonkretizējot, vai tas atbilst Krimināllikuma 46. pantā noteiktajiem soda noteikšanas principiem. Daugavpils tiesas 05.07.2019. spriedums lietā Nr. 11181060218. Pieejams: manas.tiesas.lv [aplūkots 12.02.2020.].

arī Krimināllikuma 46. pantā norādītajiem soda noteikšanas vispārīgajiem principiem (tajā skaitā radītajam kaitējumam).

Tomēr ir konstatējams, ka, tiesai apstiprinot vienošanos par vainas atzīšanu un sodu, nav norādes uz radītā kaitējuma ņemšanu vērā (vienlaikus pastāvot norādei uz noziedzīgā nodarījuma rakstura un apsūdzētā personības ņemšanu vērā). Tā persona B atzīta par vainīgu Krimināllikuma 218. panta otrajā daļā (par izvairīšanos no nodokļu nomaksas un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas lielā apmērā) paredzētā nozieguma izdarīšanā, kopumā valsts budžetā nenomaksājot 32 804,79 eiro (iedzīvotāju ienākuma nodokli 4453,72 eiro apmērā, valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas 9399,75 eiro apmērā, uzņēmuma riska valsts nodevu 118,53 eiro apmērā, kā arī uzņēmuma ienākuma nodokli 14 379,07 eiro apmērā un valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas 4453,72 eiro apmērā). Sprieduma aprakstošajā daļā norādīts, ka persona B piekrit radītā kaitējuma novērtējumam (nodevu un iemaksu novērtējumam); kaitējums cietušajam ir atļidzināts, to atzīstot par atbildību mīkstinošu apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 47. panta pirmās daļas punktu (kam ir nozīme soda mēra noteikšanā).¹¹ No iepriekš minētā varētu izdarīt secinājumu, ka veiktais atļidzinājums atzīts par tādu, kas padara par neesošu ar nodarījumu radīto kaitējumu. Šāds atzinums nebūtu uzskatāms par pamatotu, jo tas, ka kaitējums ir ticis atļidzināts, neizslēdz ar nodarījumu radītā kaitējuma izvērtēšanu, lemjot jautājumu par soda veida noteikšanu.

Savukārt pirmās instances tiesas spriedumā attiecībā uz personu C, kura atzīta par vainīgu saskaņā ar Krimināllikuma 193. panta otro daļu, 185. panta pirmo daļu, 176. panta otro daļu, saistībā ar soda noteikšanu apvienojot norādīts, ka ņemts vērā radītais kaitējums – izdarīti divi smagi noziegumi, viens mazāk smags noziegums, ar izdarītajiem noziegumiem cietušajai radīts mantisks un morāls kaitējums, kas nav atļidzināts.¹² Atzīmējams, ka, izvērtējot radīto kaitējumu, tas būtu ņemams vērā saistībā ar katru no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem;¹³ pie tam – noziedzīga nodarījuma smaguma pakāpe būtu vērtējama pie noziedzīga nodarījuma rakstura.¹⁴

¹¹ Personai piespriests sods – piespiedu darbs uz 100 stundām, atņemot tiesības ieņemt uzņēmuma valdes locekļa amatu uz diviem gadiem, bez mantas konfiskācijas. Kurzemes rajona tiesas 03.07.2019. spriedums lietā Nr. 15840047118. Pieejams: manas.tiesas.lv [aplūkots 12.02.2020.].

¹² Daugavpils tiesas 08.07.2019. spriedums lietā Nr. 11181061518. Pieejams: manas.tiesas.lv [aplūkots 12.02.2020.].

¹³ Personai C noteikts sods par Krimināllikuma 193. panta otrajā daļā paredzēto noziegumu – brīvības atņemšana uz 4 mēnešiem; par Krimināllikuma 176. panta otrajā daļā paredzēto noziegumu – brīvības atņemšana uz 9 mēnešiem un probācijas uzraudzība uz 1 gadu; par Krimināllikuma 185. panta pirmajā daļā paredzēto noziegumu – īslaicīga brīvības atņemšana uz 2 mēnešiem. Izvērtējot personību, norādīts, ka persona nestrādā, nemācās, noziedzīgu nodarījumu izdarīja, būdams nepilngadīgs, iepriekš sodīts, sodāmība nav dzēsta. Galīgais sods – brīvības atņemšana uz 11 mēnešiem un probācijas uzraudzība uz 1 gadu. Pievienojot iepriekš neizciesto soda daļu – brīvības atņemšana noteikta uz 1 gadu un 7 mēnešiem ar probācijas uzraudzību uz 2 gadiem un ar piespiedu darbu uz 40 stundām (piespiedu darbs izpildāms patstāvīgi).

Atzīmējams, ka saskaņā ar Krimināllikuma 65. panta otrajā daļā noteikto – personai, kura noziedzīgu nodarījumu izdarījusi pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, par mazāk smagu noziegumu (Krimināllikuma 185. panta pirmajā daļā paredzēto) brīvības atņemšanas sods nav piemērojams (ņemams arī vērā Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta norādītais par brīvības atņemšanas soda noteikšanas neiespējamību nepilngadīgajiem par kriminālpārkāpumu un mazāk smagu noziegumu). Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 11.02.2016. lēmums lietā Nr. SKK-J-94/2016. Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturasnolemumi-arhivs [aplūkots 10.03.2020.].

¹⁴ Krastiņš U., Liholaja V. 2018, 196. lpp.

Daļā spriedumu (vispārējā kārtībā), kur būtu jāsniedz noteiktā soda veida izvērstāks pamatojums, ņemot vērā arī Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta akcentēto, ka “tiesai ir pienākums noteikt vainīgajai personai tiesisku, pamatotu un taisnīgu sodu saskaņā ar Krimināllikuma 46. pantā norādītajiem soda noteikšanas vispārīgajiem principiem”,¹⁵ konstatējams, ka atsaukšanās uz radītā kaitējuma ņemšanu vērā (arī raksturu) vērtējama kā visai formāla (personības izvērtējums sniegts izvērstāk). Tā, piemēram, ar pirmās instances tiesas spriedumu persona D atzīta par vainīgu un notiesāta par piecu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu (par Krimināllikuma 193. panta otrajā daļā, Krimināllikuma 193. panta otrajā daļā, Krimināllikuma 193. panta otrajā daļā, Krimināllikuma 193.¹ panta pirmajā daļā, Krimināllikuma 177. panta pirmajā daļā paredzētajiem noziegumiem). Nosakot sodu, tiesa norāda, ka ņem vērā Krimināllikuma 35. un 46. pantu, tas ir, vērtē noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību, atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus, neizvērtējot katru no izdarītajiem atsevišķi. Arī vairāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas gadījumā būtu veicams izvērtējums saistībā ar katru no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.¹⁶

Atzīmējams, ka formāla atsaukšanās uz Krimināllikuma 46. pantā noteiktajiem soda noteikšanas vispārējiem principiem, nosakot soda veidu, aktualizēta jau vairākkārt, piemēram, Augstākās tiesas 2006. gadā veiktajā apkopojumā “Tiesu prakse lietās par nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem”,¹⁷ 2013. gada apkopojumā “Tiesu prakse lietās par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas”.¹⁸

Vienlaikus atzīstams, ka radītais kaitējums, lemjot jautājumu par soda noteikšanu, tiek arī izvērtēts. Piemēram, ar pirmās instances tiesas spriedumu atzīts, ka persona A izdarījusi Krimināllikuma 218. panta otrajā daļā paredzēto noziegumu. Tiesa, pamatojot brīvības atņemšanas soda noteikšanu, norāda gan uz to, ka apsūdzētā izdarītais noziedzīgais nodarījums apdraud tautsaimniecības intereses, kas tiešā veidā ietekmē valsts spēju pildīt savas funkcijas, kā arī savu pienākumu pamattiesību nodrošināšanas jomā; raksturu (norādot, ka

¹⁵ Augstākās tiesas 19.06.2018. lēmums lietā Nr. SKK-J-348/2018. Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturasnolemumi-arhivs [aplūkots 12.03.2020.].

¹⁶ Personai D piesprieštie sodi par KL 193.¹ panta pirmajā daļā paredzēto noziegumu – īslaicīga brīvības atņemšana uz 2 mēnešiem; par 193. panta otrajā daļā paredzēto noziegumu – brīvības atņemšana uz 4 mēnešiem bez mantas konfiskācijas; par Krimināllikuma 193. panta otrajā daļā paredzēto noziegumu – brīvības atņemšana uz 4 mēnešiem bez mantas konfiskācijas; par Krimināllikuma 193. panta otrajā daļā paredzēto noziegumu – brīvības atņemšana uz 4 mēnešiem bez mantas konfiskācijas; par Krimināllikuma 177. panta pirmajā daļā paredzēto noziegumu – brīvības atņemšana uz 6 mēnešiem; sodus daļēji saskaitot, kā galīgo sodu nosakot brīvības atņemšanu uz 1 gadu bez mantas konfiskācijas un to nosakot nosacīti ar pārbaudes laiku uz 1 gadu. Zemgales rajona tiesas 16.07.2019. spriedums lietā Nr. K73-0138-19/22. Pieejams: manas.tiesas.lv [aplūkots 12.03.2020.].

Arī citā pirmās instances tiesas spriedumā, kur divas personas (F un G) izdarījušas divus turpinātus noziegumus, kas paredzēti Krimināllikuma 193. panta otrajā daļā, lemjot jautājumu par soda veida noteikšanu, par katru no tiem nav atsevišķi izvērtēts radītais kaitējums. Abām personām sods noteikts vienāds – gan par vienu, gan par otru izdarīto noziedzīgu nodarījumu – brīvības atņemšana uz 8 mēnešiem, kā galīgo sodu nosakot brīvības atņemšanu uz 10 mēnešiem. Kurzemes rajona tiesas 22.07.2019. spriedums lietā Nr. K69-0122-19/13. Pieejams: manas.tiesas.lv [aplūkots 12.03.2020.].

¹⁷ Tiesu prakse lietās par nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem. 2006. Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura [aplūkots 10.03.2020.].

¹⁸ Liholaja V. Tiesu prakse lietās par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. 2013. Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura [aplūkots 10.03.2020.].

“Krimināllikuma 218. panta otrajā daļā norādīto noziedzīgo nodarījumu atbilstoši faktiskajām pazīmēm iespējams izdarīt dažādos veidos, un tiesas ieskatā noziedzīgās darbības ar vislielāko kaitīguma pakāpi ir konstatējamas gadījumos, kad tiek deklarēti fiktīvi jeb nenotikuši darījumi un tai sekojoša izvairīšanās no nodokļu nomaksas”), gan radīto kaitējumu, atzīstot: tiesa ņem vērā, ka valstij ir radīts mantisks zaudējums 94 004, 60 eiro apmērā, kas piecas reizes pārsniedz likumā noteikto lielo apmēru. Tiesa spriedumā pamatoti atzīst, ka “nesamērīga mīksta soda noteikšana, kas tiek pamatota vienīgi ar vainīgās personas pozitīvi raksturojošu ziņu izvērtējumu, acīmredzami nevar sasniegt soda mērķi; sodam jāatbilst arī izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturam un radītajam kaitējumam, tāpat arī atzīstot, ka soda mērķis nav pakļaut ilgstošam brīvības atņemšanas sodam”.¹⁹

Kaitējuma izvērtēšana atbrīvošanā no soda

Ar pirmās instances tiesas spriedumu persona A atzīta par vainīgu sveša maksāšanas līdzekļa izmantošanā saskaņā ar Krimināllikuma 193. panta otro daļu (persona A, droši zinot, ka viņa vecāmāte ir mirusi, izmantoja viņa rīcībā esošo vecāsmātes norēķinu kontam piesaistīto kodu karti, lietotājevārdu un paroli, pieslēdzoties internetbankai, veicot pārskaitījumus uz savu un citu personu kontiem, kā arī veica balsojumu vietnē *www.manabalss.lv* par iniciatīvu “Noteikt pazemināto PVN likmi pārtikai”, kā arī veica balsojumu par iniciatīvu “Samazināt PVN likmi apkurei” un balsojumu par iniciatīvu par “Rīgas īstā uzvaras parka atjaunošanu” (atzīmējams, ka balsot var tikai pilsoņi, taču persona A bija nepilsonis, kas naturalizējās)). Tiesa atzina, ka konkrētajā gadījumā ar noziedzīgu nodarījumu nav radīts tāds kaitējums, lai vajadzētu piespriest kriminālsodu, un ka krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums ir iespējams bez soda piemērošanas, lemjot par personas A atbrīvošanu no soda saskaņā ar Krimināllikuma 59. panta trešajā daļā un 58. panta pirmajā daļā noteikto.²⁰ Lai gan, ņemot vērā sprieduma aprakstošajā daļā norādīto, var secināt, ka šāds tiesas atzinums varētu būt pamatots, taču spriedumā radītā kaitējuma reāls izvērtējums nav dots, tikai norādīts uz judikatūrā paustajām atziņām (tiesai atbilstoši Krimināllikuma 46. panta otrajai daļai jāizvērtē radītais kaitējums, it sevišķi tajos gadījumos, kad jālemj jautājums par Krimināllikuma 58. panta pirmās

¹⁹ Sk. likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 20. pantu. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV likums. Pieņemts 15.10.1998. [15.03.2020. red.].

Tiesa norāda, ka “nav pamata piemērot Krimināllikuma 218. panta otrajā daļā paredzētos alternatīvos soda veidus – piespiedu darbu, naudas sodu, jo uzskata, ka sods, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu, nesasnies soda mērķi un var radīt pārliecību, ka valsts reakcija uz noziegumu, kas vērstas pret Latvijas Republiku, ir pārāk saudzējoša, kā arī neatbilstoša soda piemērošana var dot nepareizu signālu, ka apzināta izvairīšanās no nodokļu maksāšanas ir izdevīga, jo adekvāts sods nesekos”. Atzīstot, ka soda mērķis nav pakļaut ilgstošam brīvības atņemšanas sodam, to pietuvināja minimālajam sankcijā noteiktajam, nosakot brīvības atņemšanu uz 4 mēnešiem bez mantas konfiskācijas, atņemot tiesības ieņemt valdes locekļa, valdes priekšsēdētāja un prokūrista amatus komercsabiedrībās uz diviem gadiem. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 18.04.2019. spriedums lietā Nr. 15840116818. Pieejams: *manas.tiesas.lv* [aplūkots 12.03.2020.].

²⁰ Saskaņā ar Krimināllikuma 59. panta trešo daļu tiesa personu var atbrīvot no soda arī Krimināllikuma 58. pantā paredzētajos gadījumos. Saskaņā ar Krimināllikuma 58. panta pirmo daļu no kriminālatbildības var atbrīvot personu, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kuram ir noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, bet ar kuru nav radīts tāds kaitējums, lai piespriestu kriminālsodu.

daļas piemērošanu; ar noziedzīgo nodarījumu radītā kaitējuma izvērtēšanai ir būtiska nozīme, lai izlemtu jautājumu par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības atbilstoši Krimināllikuma 58. panta pirmajai daļai. Atbrīvojot personu no soda saskaņā ar Krimināllikuma 58. panta pirmo daļu, tiesai jāvērtē radītā kaitējuma smaguma pakāpe un jāpamato, kāpēc radītais kaitējums nav tāds, lai vajadzētu piespriest kriminālsodu).²¹

Kopsavilkums

1. Cēloņsakarība un kaitīgās sekas Latvijas krimināltiesībās atzītas par materiālo noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm. Šādā aspektā nav pamata paplašināt cēloņsakarības un kaitīgo seku kā sastāva pazīmju noteikšanas nepieciešamību, pamatoti atzīstot, ka tās ir materiālo sastāvu pamatpazīmes jeb obligātās pazīmes. Tomēr cēloņsakarībai var būt zināma nozīme arī tajos gadījumos, kad likumdevējs Krimināllikuma normās ietvēris norādi uz radītā kaitējuma izvērtēšanu (to pamatotu arī lietotais termins “radīts”; piemēram, Krimināllikuma 46. panta otrajā daļā, kur kaitējums ņemams vērā, nosakot soda veidu, Krimināllikuma 58. panta pirmajā daļā – lemjot jautājumu par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, izvērtējot, ka ar noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums nav tāds, lai vajadzētu piespriest kriminālsodu).
2. Secināms, ka visai bieži tiek taisīti saīsinātie spriedumi, kuri nesatur pamatojumu par soda veida (un mēra) izvēli (atbilstoši Kriminālprocesa likuma 530. pantam saīsinātajā spriedumā nav jāietver motīvu daļa); tāpat izmantota iespēja slēgt vienošanos par vainas atzīšanu un sodu (atbilstoši Kriminālprocesa likuma 539. pantam tiesnesis vērtē noslēgtās vienošanās paredzēto soda veidu tikai tad, ja konstatē, ka izraudzītais sods nav samērīgs ar izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu). Pārsvārā pētītie spriedumi satur norādi, ka tiesa apstiprina prokurora vienošanos par vainas atzīšanu un sodu, piespriežot tajā norādīto sodu un atzīstot, ka noslēgtā vienošanās ir pamatota un atbilst arī Krimināllikuma 46. pantā norādītajiem soda noteikšanas vispārīgajiem principiem (tajā skaitā radītajam kaitējumam).
3. Atzīstams, ka notikusī kaitējuma atlīdzināšana neizslēdz ar nodarījumu radītā kaitējuma izvērtēšanu, lemjot jautājumu par soda veida noteikšanu.
4. Ja izdarīti vairāki noziedzīgi nodarījumi, radītais kaitējums būtu izvērtējams saistībā ar katru izdarīto noziedzīgo nodarījumu.
5. Atzīstot, ka radītais kaitējums soda veida noteikšanā un spriedumos tiek izvērtēts, tomēr secināms, ka vērojama arī formāla atsaukšanās uz Krimināllikuma 46. pantā noteiktajiem soda noteikšanas vispārējiem principiem (gadījumos, kad būtu jāsniedz noteiktā soda veida izvērstāks pamatojums).
6. Arī, lemjot par personas atbrīvošanu no soda saskaņā ar Krimināllikuma 59. panta trešajā daļā un 58. panta pirmajā daļā noteikto, spriedumā būtu jāveic radītā kaitējuma reāls izvērtējums.

²¹ Augstākās tiesas 19.09.2014. lēmums lietā Nr. SKK-417/2014; Augstākās tiesas 07.06.2016. lēmums lietā Nr. SKK-213/2016. Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturasnolemumi-arhivs [aplūkots 12.03.2020.]; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 12.02.2019. spriedums lietā Nr. 11092060814.2.S. Pieejams: manas.tiesas.lv [aplūkots 12.03.2020.].